

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: İfadəli oxu yazılı bədii mətnlərin məktəb şəraitində səslənən söz vasitəsilə sinif qarşısında canlandırılmasına deyilir. Hər bir ədəbiyyat dərslərində təlimin təşkilinə uyğun olaraq müəyyən qruplar və təlim üsulları hesabına oxular təşkil olunur və bununla bədii mətnlərin mənimsənilməsinə nail olunur. Ancaq ədəbi əsərlərin sinif qarşısında müxtəlif qruplar şəklində oxumaqla hər zaman məqsədə çatmaq olmaz. Bunun üçün ifadəli oxunun mahiyyətini və onun qanunauyğunluqlarını bilmək, muasir təlim metodlarının əsas tələblərini nəzərdən qaçırmamaq lazımdır. "Fənn kurikulumunun tələblərinə uyğun olaraq ədəbiyyat təlimi prosesində məktəblilərə bədii əsəri qavramaq, təhlil etmək, qiymətləndirmək, ifadəli oxumaq, estetik zövq, gözəllik duyğusu bacarığı aşılınması mühüm metodik problem kimi qarşıda durur. Gənc nəslin təlim və tərbiyəsində böyük əhəmiyyət kəsb edən ifadəli oxu şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünün, hiss və duyğularının inkişafı baxımından mühüm vasitədir. İfadəli oxu üzrə məşğələlərdə əsərin fəal, müstəqil şəkildə qavranılması, sözə həssas münasibət yaradılması təmin edilir. Mətnə, təsvir olunanlara yaradıcı yanaşma, nəticə etibarilə əsərin daha əhatəli, dərinlən qavranılması ilə nəticələnir. İfadəli oxunun tətbiqi oxucunu əsərdə təsvir olunanlara daha dərinlən nüfuz etməyə, adi oxu zamanı diqqəti cəlb etməyən, ilk baxışda əhəmiyyətsiz görünən, lakin hadisənin mahiyyətinin, obrazın xarakterinin, qəhrəmanın hiss və duyğularının qavranılması baxımından vacib bədii detallara diqqət yetirməyə sövq edir. İfadəli oxunun əsas vəzifəsi şagirdlərdə düzgün və səlis ifadə bacarığı və verdişlərinin tərbiyə olunmasıdır. Bu zaman oxu qanunlarından irəli gələn bütün məsələlər kompleks şəkildə həllini tapmalıdır; oxunacaq mətnlə ilkin tanışlıq, mətnin məzmunu ilə bağlı işlərin aparılması, buradan irəli gələn ideyanın müəyyənləşdirilməsi və oxu prosesində sətirləti mənanın aparıcı mövqeyi nəzərə alınmalıdır.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şurasının 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Fənn üzrə tələbələrin biliyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Yeni tələbənin fənn üzrə toplaya biləcəyi balın maksimum miqdarı 100-ə bərabərdir. Bu balın yarısı (50 balı) tələbənin semestr müddətində fəaliyyətinin nəticəsinə (cari qiymətləndirmə), digər yarısı isə (digər 50 balı) imtahanın nəticəsinə (aralıq qiymətləndirmə) görə verilir.

Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 bala aşağıdakılar daxildir:

- 20 bal - seminar dərslərində fəaliyyətinə görə;
- 30 bal - kollokviumların nəticələrinə görə.

Qiymətləndirmə zamanı LDU-nun Elmi Şurasının 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan yazılı şəkildə aparılır və imtahan biletinə bir qayda olaraq fənn üzrə tədris olunan mövzulara aid 5 sual daxil edilir. Hər sual maksimum 10 bal olmaqla qiymətləndirilir (aşağıda qeyd olunan qiymət meyarına əsasən) ki, bu da toplamda fənn üzrə aralıq qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 balı təşkil edir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal - tələbə keçilmiş materialı dərinlən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir;
- 9 bal - tələbə keçilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun məzmununu tam açə bilir;
- 8 bal - tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal - tələbə keçilmiş materialı yaxşı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir;
- 6 bal - tələbənin cavabı əsasən düzgündür;
- 5 bal - tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir;

- 4 bal - tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir.

- 3 bal - tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir.

- 1-2 bal - tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.

- 0 bal - cavab yoxdur.

Tələbənin fənn üzrə aralıq qiymətləndirmə balının (imtahanda topladığı balın) miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin fənn üzrə aralıq qiymətləndirmə balı cari qiymətləndirmə balına (semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bal) əlavə olunmur.

Fənn üzrə cari və aralıq qiymətləndirmənin ümumi nəticəsinə görə tələbənin bilivi yekun olaraq aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

Bal aralığı (göstərilən ballar daxil olmaqla)	Hərflə işarəsi	Sözlə yazılışı
91-100 bal	A	əla
81-90 bal	B	çox yaxşı
71-80 bal	C	yaxşı
61-70 bal	D	kafi
51-60 bal	E	qənaətbəxş
51-baldan aşağı	F	qeyri-kafi

IX. Davranış qaydalarının pozulması:

Tələbə Universitetin Daxili intizam qaydalarını pozduqda onun barəsində mövcud qanunvericilik çərçivəsində müvafiq tədbir görəcəkdir.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 15 saat, seminar 45 saat, Cəmi: 60 saat

No	Keçirilən mühazirə məşğələlərinin məzmunu	Müh	Tarix
	I Kollokvium mövzuları	2	
	Mövzu 1: Giriş. İfadeli oxu və onun mahiyyəti. Plan: 1. İfadeli oxunun seçiyəvi cəhətləri 2. İfadeli oxunun məqsəd və vəzifələri 3. İfadeli oxunun əhəmiyyəti 4. İfadeli oxunun digər elmlərlə əlaqəsi 5. İfadeli oxunun strukturu və onun seçiyəsi. Mənbə: 1,2,6,7,8.		
	Mövzu 2: İfadeli oxunun məzmunu və xüsusiyyətləri Plan: 1. İfadeli oxuya hazırlıqda məzmunun rolu 2. İfadeli oxu və oxu sənəti. 3. Sənətsünaslıqda oxu məsələləri. Mənbə: 1,2,3,4,6,7,8.	2	
	Mövzu 3: İfadeli oxunun tarixi Plan: 1. İfadeli oxunun inkişafında xalq yaradıcılığının rolu 2. Yazının yarandığı ilk dövrlərdə ifadəli oxu məsələləri 3. Orta əsrdə ifadəli oxu 4. XIX əsr və sonrakı dövrlərdə oxu sənəti Mənbə: 1,2,6,7,8.	2	
3.			

4.	Mövzu 4: Nitq texnikası və onun elementləri Plan: 1. Nitq texnikasının əsas xüsusiyyətləri 2. Tanəfüs və onun növləri 3. Səs və tələffüz Mənbə: 1.2.6.7	2	
	II Kollektivim mövzuları		
	Mövzu 5: İfadeli oxu zamanı sətir və sətirlərin tələffüz xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması Plan:	2	
5.	1. Sətirlər və onların klassik şərtlərdə uzun və qısa tələffüzü. 2. Sətirlərin tələffüzü və bəzi cingillilən sətirlərin kar, kar sətirlərin cingilləşməsi hadisəsi 3. Sözlərdə yanaşı sətirləri uyğunlaşması hadisəsi. Mənbə: 1.2.6.7.		
	Mövzu 6: Nitq ifadəliliyinin vasitələri Plan:	2	
6.	1. İntonasiya 2. Məntiqi ifadəlilik. 3. Məntiqi fəsilə. 4. Psixoloji fəsilə 5. Məntiqi vurğu. Mənbə: 1.2.6.7.11.12.		
	Mövzu 7: Bədii əsərin oxuya hazırlanması Plan:	2	
7.	1. İfaçılıq təhlili 2. Mətnin məzmununun öyrənilməsi 3. Ədəbiyətşünaslıq təhlili. 4. Xüsusi təhlil. Mənbə: 6.7.8.10		
	Mövzu 8: Əsərlərin ifadəli oxusunda janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması Plan:	1	
8.	1. Lirik əsərlərin ifadəli oxusu 2. Nəsr əsərlərinin ifadəli oxusu. 3. Dram əsərlərinin oxusu Mənbə: 1.2.6.11.12		
	CƏMİ:	15 saat	
N	Kəçirilən seminar məşğələlərinin məzmunu	Saat	Tarix
1	İfadeli oxu və onun mahiyyəti:	2	
2	İfadeli oxunun strukturu, səciyyəsi və onun digər elmlərlə əlaqəsi. Praktiki iş: V sınıf Ədəbiyyat dərslərindən "Ana maral" və "Xalıq öz gəhrəmanını necə tapdı" əfsanələrinin ifadəli oxusunun təşkili.	2	
3	İfadeli oxunun məzmunu və xüsusiyyətləri. Praktiki iş: S. Vurğunun "Azerbaycan" şeirlərinin ifadəli oxusunun təşkili.	2	
4	İfadeli oxu və oxu sənəti. V sınıf Ədəbiyyat dərslərindən "Yetim İbrahimin nəğməsi" və "Uç qardaş" nəğməsinin ifadəli oxusunun təşkili.	2	

5	İfadeli oxunun tarixi. Praktiki iş: Nağil və dastan soylayıcıları, klassik poeziya dilinin ifadəli oxunun inkişafındakı rolunu müəyyən etmək. "Kitabl-Dədə Qorqud" dastanları, N. Gəncəvinin "Şirler xəzinəsi" və M. Füzulinin "Söz" qəzəli əsasında.	2	
6	Sənəqşünaslıqda oxu məsələləri. VII sınıf Ədəbiyyat dərslərindən M. Arazın "Azərbaycan-dünyam mənim!" və B. Vahabzadənin "Vətəndaş" şeirlərinin ifadəli oxusunun təşkili	2	
7	İfadeli oxunun tarixi. VIII sınıf Ədəbiyyat dərslərindən Nizaminin "Sənsiz" və Nəsiminin "Ağrımaz" qəzəllərinin ifadəli oxusunun təşkili	2	
8	Orta əsrdə ifadəli oxu. Füzulinin "Söz" qəzəlinin ifadəli oxusunun təşkili	2	
9	Nitq texnikası və onun elementləri. Praktiki iş: VIII sınıf Ədəbiyyat dərslərindən Xələyin "Baharıya" və Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" şeirlərinin ifadəli oxusunun təşkili.	2	
10	Səs, təneffüs və tələffüz kimi elementlərin tələblərinə riayət etmə vərdişlərinə yiyələnmək. Heca və ərüz vəznli bədii nümunələr əsasında.	2	
11	İfadeli oxu zamanı sait və samitlərin tələffüz xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması. Praktiki iş: Tələffüz vərdişlərinin tərbiyə edilməsi. M. Müşfiqin "Yenə o bağ olaydı" əsəri əsasında.	2	
12	Saitlər və onların klassik şeirlərdə uzun və qısa tələffüzü. M. Ə. Sabirin "Sairəm çünki vəzifəm budur əşər yazım" mısrası ilə başlanan şerin ifadəli oxusu	2	
13	Nitq ifadəliliyinin vasitələri. Məntiqi və psixoloji fəsilə. Bədii mətnlərin oxusunda sözlə təsirləmə məharətinin tərbiyə edilməsi. VIII sınıf Ədəbiyyat dərslərindən C. Məmmədquluzadənin "Qurbanəli bəy" hekayəsinin ifadəli oxusunun təşkili.	2	
14	Məntiqi vurğu və onun müəyyən edilməsi yolları.	2	
15	Əsərlərin ifadəli oxusunda janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması	2	
	CƏMI:	30	saat

XI. Fənn üzrə tələblər:

- İfadeli oxunun məzmununu və xüsusiyyətləri bilməlidir
- İfadeli oxunun tarixini bilməlidir
- İfadeli oxunun tədqiq tarixini bilməlidir
- İfadeli oxunun nitq texnikasının xüsusiyyətlərini bilməlidir
- İfadeli oxu zamanı janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını bilməlidir
- İfadeli oxuda məntiqi vurğu və intonasiyanı bilməlidir
- İfadeli oxu zamanı ədəbiyyatşünaslıq təhlilini bilməlidir

XII. Fənnin tədrisi üçün nəzərdə tutulan tədris və öyrənmə metodları:

- mühazirə, seminarlar və praktiki tapşırıqlar;
- video və audio mühazirələr;
- müstəqil iş / araşdırma

-debat

XIII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

- FTN 1. İfadeli oxunun təlim və tərbiyəvi əhəmiyyətini aydınlaşdırır, tətbiqi yollarını şərh edir.
- FTN 2. İfağının düzgün və dəqiq nitqi üçün vacib olan şərtləri izah edir, qiymətləndirir.
- FTN 3. Müəllif fikrinin dəqiq və aydın gətirilməsi şərtlərini müəyyənləşdirir, emosional-obrazlı ifadəliliyin mahiyyətini dəyərləndirir.
- FTN 4. Bədii nümunələrin oxusu üçün vacib olan mərhələləri fəqhləndirir, praktik olaraq reallaşdırır.

FTN 5. Müxtəlif ədəbi növ və janrda olan əsərlərin oxu xüsusiyyətlərini izah edir, tətbiq etməyi bacarır.

FTN 6. Fərqli mövzu, növ və janrda olan əsərləri emosional-obrazlı ifadəliliyin tələblərinə uyğun ifa edir, ifaları həqiqi meyarlarla qiymətləndirir.

XIV. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XV: Kollokvium sualları:

I Kollokvium sualları

1. İfadəli oxunun mahiyyəti, stukturu və onların səciyyəsi
2. İfadəli oxu və oxu sənəti
3. İfadəli oxu və folklor.
4. Xalq ədəbiyyatı oxu sənətinin hərəkətverici qüvvəsi kimi
5. İfadəli oxunun digər elm və sənət sahələri ilə əlaqəsi.
6. İfadəli oxuya hazırlıqda məzmunun rolu
7. Sənətşünaslıqda ifadəli oxu məsələləri
8. İfadəli oxunun hazırlılığına verilən tələblər.
9. İfadəli oxunun tarixi
10. Klassik ədəbiyyatda oxu sənətinə münasibət.

II Kollokvium sualları

1. Nitq texnikası və onun elementləri
2. Nitq texnikası anlayışı. Tələffüz.
3. Nitq texnikası anlayışı. Tənəffüz
4. Səs və onun səciyyəvi xüsusiyyətləri
5. Emosional-obrazlı ifadəliliyin başlıca xüsusiyyətləri.
6. Nitq ifadəliliyinin vasitələri
7. Məntiqi ifadəlilik və onun elementləri
8. Məntiqi fasilə və onun əhəmiyyəti
9. Məntiqi vurğunun əhəmiyyəti.
10. Məntiqi melodiya

XVI: İmtahan sualları:

1. İfadəli oxu və onun mahiyyəti.
2. İfadəli oxunun stukturu və onların səciyyəsi
3. İfadəli oxu təliminin əhəmiyyəti
4. İfadəli oxu və oxu sənəti
5. İfadəli oxunun digər elm və sənət sahələri ilə əlaqəsi.
6. İfadəli oxu və dilçilik
7. Emosional-obrazlı ifadəlilik
8. İfadəli oxu və psixologiya
9. İfadəli oxu və folklor.
10. İfadəli oxunun məzmunu və xüsusiyyətləri
11. İfadəli oxuya hazırlıqda məzmunun rolu
12. Sənətşünaslıqda ifadəli oxu məsələləri
13. İfadəli oxunun hazırlılığına verilən tələblər.
14. İfadəli oxunun tarixi
15. Xalq ədəbiyyatı oxu sənətinin hərəkətverici qüvvəsi kimi
16. Oxu sənətinin inkişafında klassik poeziyanın rolu.
17. Klassik və müasir poeziyada "söz" anlayışı

18. Klassik ədəbiyyatda oxu sənətinə münasibət.
19. Nitq texnikası və onun elementləri
20. Nitq texnikası anlayışı
21. Tənəffüsün təmizliyi və aydınlığı
22. Səs nitq texnikasının vacib elementi kimi
23. Nitq texnikası anlayışı. Tələffüz.
24. İxtiyari və qeyri-ixtiyari tənəffüs.
25. Səs və onun səciyyəvi xüsusiyyətləri
26. Səs və onu əmələ gətirən üzvlər.
27. Saitlərin qısa, adi və uzun tələffüzü
28. Qoşa saitlərin (eyni və müxtəlifcinsli) tələffüzü.
29. Samitlərin tələffüzü (əvvəl, orta və sonda)
30. Qoşa samitlərin tələffüzü (eyni və müxtəlifcinsli)
31. Nitq ifadəliliyinin vasitələri
32. Məntiqi ifadəlilik və onun elementləri
33. Məntiqi fasilə və onun əhəmiyyəti
34. Məntiqi ifadəlilik və onun növləri.
35. Məntiqi vurğunun əhəmiyyəti.
36. Məntiqi melodiya
37. İntonasiya nitqin ifadəliliyinin əsas vasitəsi kimi
38. İntonasiya və onun əhəmiyyəti
39. Emosional-obrazlı ifadəliliyin başlıca xüsusiyyətləri.
40. Bədii əsərin oxuya hazırlanması
41. Bədii əsərin oxuya hazırlanmasında ifaçılıq təhlilin rolu
42. Mətnin məzmununun öyrənilməsi oxuya hazırlığın başlanğıcı kimi
43. Ədəbiyyatşünaslıq təhlili oxuya hazırlığın bir mərhələsi kimi
44. Xüsusi təhlil və mətnin səslənən sözlə ifadəsi
45. Əsərlərin ifadəli oxusunda janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması

“İfadəli oxu” fənninin sillabusu **6001001-Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi** ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və “İfadəli oxu” fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. **“Azərbaycan dili və ədəbiyyat”** kafedrasının 30 yanvar 2026-cı il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 05).

Fənn müəllimi:

prof.A.H.Tahirli

Fənn müəllimi:

prof.K.Ş.Kazımov

Kafedra müdiri:

dos. Q.İ.Rufullayev